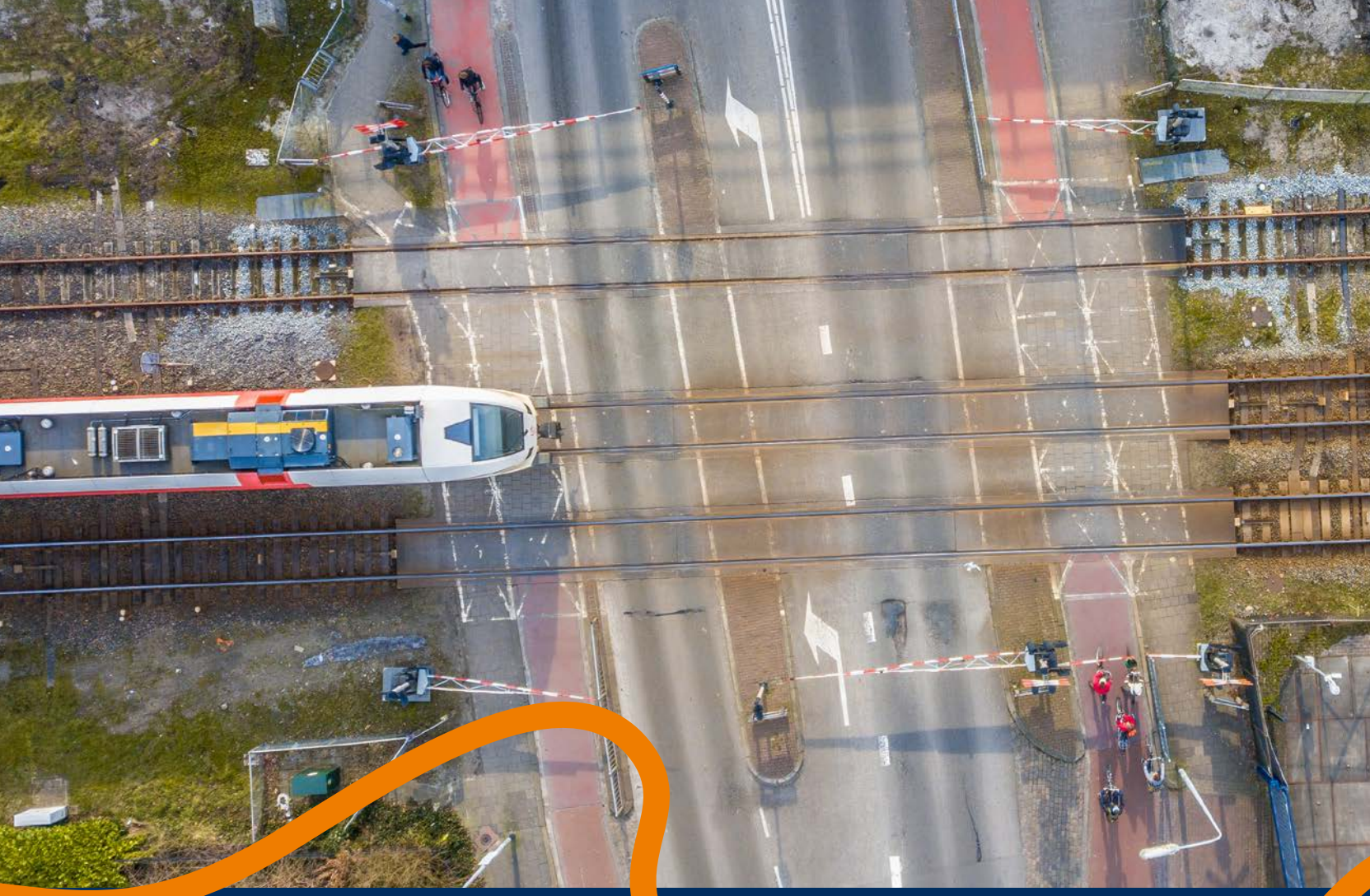

EEN NIEUW PERSPECTIEF VOOR EEN KANSRIJKE REGIO

#GEEFTRUIMTE

VNO-NCWNOORD.NL
MKBNOORD.NL

VNO NCW Noord

MKB Nederland Noord

"ALS WE DOEN WAT WE DEDEN, DAN KRIJGEN WE WAT WE KREGEN"

(ALBERT EINSTEIN)

WELKOM IN 2035

Het is maart 2035. Het 100.000e circulaire nieuwbouwhuis in Noord-Nederland is onlangs verkocht aan een stel uit Amstelveen. Ze hebben ruim vijf jaar gewacht op hun droomhuis in de nieuwe wijk bij Beetsterzwaag-Zuiderhout. Een ruime twee-onder-een kapwoning met een riante achtertuin van 250m^2 voor een bedrag waarvan ze in Amstelveen een driekamerappartement konden kopen. En vergeleken daarmee is het nieuwe huis een droom die uitkomt. Eindelijk kunnen ze hun zoon Rayan en dochter Zahra opvoeden in een schone, groene omgeving met veel leefruimte. Amir en zijn vrouw Marwa zijn twintig jaar geleden uit hun geboorteland Syrië gevlucht vanwege het geweld daar. Amir is na zijn hoog aangeschreven studie 'Energietechnieken van de 22e eeuw' aan de Universiteit van het Noorden eerst gaan werken in de Randstad zoals zoveel van zijn medestudenten. Vorig jaar, toen de economie in Noord-Nederland op zijn vakgebied bijna in positieve zin ontploft is, heeft hij een nieuwe baan gevonden als senior manager R&D bij de recent in Groningen gevestigde Duitse waterstoffabriek H2GRÜN. Dit bedrijf koos voor het Noorden vanwege de goede energie-infrastructuur, de verbinding met belangrijke Europese steden door de luchthaven en de internationaal verknoopte Lelylijn en de toegang tot goed opgeleide werknemers op de Noordelijke arbeidsmarkt, zowel op mbo, hbo als universitair niveau.

Zijn vrouw Marwa is grafisch ontwerper in Amsterdam. Door de aanleg van de Lelylijn kan zij blijven werken in Amsterdam én wonen op de nieuwe plek waar ze hun kinderen de beste start kunnen geven in een groene, veilige en stimulerende omgeving. Marwa werkt drie dagen thuis, waar het maken en versturen van zware grafische bestanden via het overal beschikbare glasvezel en 7G-net prima lukt, en is twee dagen in de week in Amsterdam. Ze ontmoet daar haar collega's en opdrachtgevers. De reis duurt nog geen uur vanaf treinstation Drachten.

Voor de verhuizing naar het Noorden heeft de familie in de weekenden de omgeving verkend. Beetsterzwaag is sinds de verdubbeling van het aantal woningen een bruisende authentieke woonomgeving ontstaan. Leuke winkels van lokale ondernemers, een divers horeca-aanbod met veel leuke terrassen in de zomerperiode en schitterende natuur. Die begint letterlijk aan de grens van de tuin; een uniek bos- en heidegebied dat zich uitstrekt tot diep in Drenthe. Die provincie is booming sinds de komst van alweer het derde circulaire vakantiepark en de groene woninguitbreiding in de regio Groningen-Assen-Emmen.

Op nog geen vijftien minuten rijden van hun huis is het wereldwijd unieke groene Adventure & Attractiepark Bakkeveen geopend. Onlangs verwelkomde het park zijn vijf miljoenste bezoeker, een jonge vader uit Lyon, die met zijn gezin geniet van hun vakantie in de Drentse bossen.

Soms missen Marwa en Amir de drukte en levendigheid van de Randstad. Gelukkig voor Amir werkt hij in Groningen, dat met al meer dan 300.000 inwoners een bruisende afwisseling is met de rust thuis. Ook Leeuwarden is een agglomeratie-kernstad waar ze graag komen. Met regelmaat in combinatie met een bezoek aan Ameland en Terschelling, waar ze vanuit Holwerd aan Zee met de waterstof watertaxi zo zijn. Ze genieten volop.

GAAT NIET VANZELF

Velen van u zullen met enig vermaak, maar ook ongemak bovenstaande gelezen hebben. In het Noorden doen we liever gewoon. Scheppen we niet op en denken we niet lang na over dat wat er nog niet is. Toch moeten we dat wel gaan doen! Deze verbeelding van een mogelijke toekomst is namelijk beslist geen utopie. Als we er met elkaar in gaan geloven, onze schouders eronder zetten en erin gaan investeren, dan kunnen we een mooie toekomst realiseren. Nederland biedt beperkte ruimte. We zien een blijvende concentratie in de Randstad, terwijl andere gebieden volop kansen en ruimte bieden. Noord-Nederland biedt meer dan genoeg ruimte om te wonen, recreëren, op te groeien en te werken. We kunnen een moderne Hanzeregio worden en een belangrijk middelpunt in Europa. Maar dat gaat niet vanzelf goed. Want als we doen wat we deden, dan krijgen we wat we kregen. Noord Nederland heeft veel te bieden aan de rest van het land en met name aan de Randstad. We bieden een prachtige gezonde leefomgeving, betaalbare huizen, een innovatieve regio op diverse voor Nederland relevante aandachtsgebieden zoals (groene) energie, circulaire economie, ICT, biotechnologie, voedingstechnologie en productie, geweldige recreatieve voorzieningen en ga zo maar door. Om dit te verwezenlijken is er een aantal essentiële randvoorwaarden noodzakelijk. Randvoorwaarden waar we de hulp van de nationale regering en zelfs Europa bij nodig hebben. We noemen er graag vier voor Noord Nederland:

- *gezamenlijke focus*
- *moderne infrastructuur*
- *(inter)nationale flexibele arbeid*
- *brede welvaart*

GEZAMENLIJKE FOCUS

Als ondernemers- en werkgeversvereniging focussen wij ons op een optimaal ondernemersklimaat in het Noorden. Evident zijn de kansen door de energietransitie. Van gaswingewest tot innovatieregio voor de nieuwe energie-economie. Ook hebben we de kans een voorbeeldregio binnen Europa op het gebied van circulair ondernemen te worden. Verder zijn er kansen om van het Noorden de beste (circulaire) landbouw en agrarische regio te worden, met bio-tech innovaties voor gezonde leefstijl en biobased producten ter vervanging van fossiele grondstoffen. Daarmee leveren we een bijdrage aan onze duurzame voedingsbehoefte en het verminderen van vervuilende grondstofbehoefte. In de digitalisering lopen we met onze IT-bedrijven voorop en zetten we nieuwe standaarden. Noord-Nederland als dé AI-hub van Europa. Zo verwezenlijken we onder andere het idee van een *remote working paradise*. Oftewel: goed wonen, recreëren en (digitaal)werken op afstand in een gezonde en mooie omgeving. Deze voorbeelden zijn voor VNO-NCW MKB Noord niet uitputtend, maar wel minimaal noodzakelijk.

Om dit te realiseren pleiten wij voor het verder versterken en uitbouwen van een (noordelijke) alliantie van overheden samen met ondernemers en onderwijs. Een geïntensiveerde samenwerking die aanvullend met de nationale overheid op gebied van wetenschap, economie, wonen, innovatie, recreatie en toerisme kansen verzilvert voor het hele land en in het bijzonder voor het gehele noorden. Een nieuw nationaal contract tussen genoemde partijen die zich samen inzetten om de doelen te behalen. Vanuit VNO-NCW MKB Noord willen we een aanjagende rol vervullen in deze nieuwe alliantie vanuit onze maatschappelijk opvatting en wens voor nieuwe werkgelegenheid.

Laten we het een veelzijdige invulling van de brede welvaart noemen met als kernwoord: samen. Samen optrekken voor de groene waterstof. Samen de Universiteit van het Noorden uitbouwen. Samen bestaande en nieuwe bedrijven naar het Noorden halen op basis van onze innovatie-hubs. Samen de arbeidsmarkt ontwikkelen en zorgen dat de faciliteiten daarvoor beschikbaar zijn. Samen woningen en vooral dus woongebieden ontwikkelen op plekken waar niemand nog aan gedacht heeft. En *last but not least* samen beleid maken op infrastructuur, cultuur, zorg en alles wat goed wonen en een brede welvaart met zich meebrengt. Om nieuwe concepten te ontwikkelen die maken dat het in het Noorden goed werken, wonen en recreëren is.

Deze vorm van een 'nieuw maatschappelijk contract' vraagt veel energie, langdurig commitment en een belangrijke gunfactor naar elkaar toe. Dat is niet altijd eenvoudig, maar wel noodzakelijk. Juist ook op deze nieuwe manier samenwerken met onze Rijksoverheid in Den Haag is essentieel. Een deel van 'onze oplossing' is uiteraard ook de oplossing voor een aantal uitdagingen in de Randstad en de rest van Nederland. Verder kunnen we samen ons internationale netwerk versterken en noodzakelijke investeringen vanuit Brussel onze kant op krijgen.

MODERNE INFRASTRUCTUUR

Er is een geografische wet uit de oudheid die stelt dat langs en in de nabijheid van infrastructurele knooppunten handel, welvaart en vestiging ontstaan. Als we dat vertalen naar Noord-Nederland in de moderne tijd, betekent dat; goede, comfortabele maar vooral ook snelle verbindingen van, naar en binnen Noord-Nederland. Aanwezigheid en beschikbaarheid van moderne infrastructuur via (water)

wegen, spoor en de lucht zijn wat ons betreft noodzakelijke randvoorwaarden voor ontwikkeling. We zetten ons al vol in voor ontwikkeling van het spoor met de Lelylijn, de Nedersaksenlijn en de Wunderline. Deze zorgen ook voor de mogelijkheid voor snelle internationale verbindingen met diverse Europese hoofdsteden.

Met de Lelylijn maken we het spoorwegsysteem van Nederland robuust en minder afhankelijk van het nu kwetsbare kruispunt Zwolle. Gekoppeld aan de Nedersaksenlijn maken we een aantal nieuwe lussen in het spoornet en ontsluiten we grote gedeelten van Noord-Nederland beter, wat nieuwe dynamiek in de regio oplevert. Ook op onderdelen versnellen van het bestaande spoor is een belangrijke opgave nadat het besluit Lelylijn genomen is. Een dergelijke lijn ligt er natuurlijk niet binnen tien jaar tenslotte. We maken ons naast het primaat voor de Lelylijn ook hard voor de versnelling Amsterdam-Zwolle en zien graag een aantal logische (no-regret) aanpassingen en versnellingen op het bestaand spoor Zwolle-Leeuwarden en Zwolle-Groningen.

We moeten geen 'angst' creëren over hoge publieke kosten voor deze infrastructuur. Uitgaande van 220.000 extra woningen benoemd in Bouwstenen voor het Deltaplan Noord Nederland is de rekensom eenvoudig. Gemiddeld wordt per woning met grond 230.000 euro geïnvesteerd. Daar kan nog eens 30% bij voor wegen, riolering en overige utiliteiten, wat afgerond een investering van 300.000 euro oplevert. De investering van 6 miljard (eerste inschatting) voor een Lelylijn levert alleen al in de woningbouwopgave een investering in het noorden van 66 miljard op voor de komende 10-20 jaar. Een multiplier van ruim 11. Bedenk daarbij dat hiervan ongeveer 50% via diverse wegen terugvloeit in de staatskas; dat is 33 miljard. Daarmee is het de publieke investering dubbel en dwars waard. En dat is buiten de investeringen in nieuwe stations, nieuwe bedrijven, nieuwe kantoren, nieuwe winkels, nieuwe voorzieningen en impuls in natuur- en recreatiegebieden. Een nieuwe woonwijk kent een uitgelokte investeringsimpuls van gemiddeld factor 8. Elk miljoen levert er 8 op aan economische activiteit. Kortom niet alleen een prachtige rekensom ook een "no-brainer" als investering in het maatschappelijk domein.

Ook de infrastructuur via de lucht is van groot belang. Met de groene innovatieve luchthaven die Groningen Airport Eelde wil zijn, hebben we de kans om in te spelen op bijvoorbeeld elektrisch vliegen, drones en nieuwe vormen van pakketvervoer. Het hebben en behouden van deze luchthaven is essentieel voor onze toekomstige infrastructuur. Vele (internationale) bedrijven hebben zich in het noorden gevestigd dankzij de aanwezigheid van de luchthaven. Een belangrijk onderdeel van onze regionale infrastructuur. Ook onze zeehavens en aanpalende ruime industriële gebieden (zoals bij Harlingen en de Eemshaven/Delfzijl) bieden kansen die we zeker niet over het hoofd kunnen zien. Verder zijn goede verbindingen via de weg essentieel. Voorbeelden zijn de verdubbeling N33 (of beter gezegd de A33) en de verbinding via Emmen naar onze oosterburen.

We zetten in op de eerste verbinding met een hyperloop. Deze gaat in eerste instantie gebruikt worden voor innovatieve en kleinschalige pakketservices. De digitale infrastructuur is snel, veilig en breed beschikbaar voor iedereen. Er ligt glasvezel waar mogelijk en 6G-7G is beschikbaar waar noodzakelijk. Daarmee zijn we goed toegerust op de nieuwe wijze van (digitaal) werken en bieden we een goede voedingsbodem voor innovatief ondernemen met *high end* technieken. Dit wordt onder andere aangejaagd door het sterke, wereldwijd bekende cluster van digitale bedrijven in onze regio.

Tot slot zetten we in op het autonoom en elektrisch rijden in de toekomst. Het Noorden kan goed dienen als pilotregio voor dit soort initiatieven. We hebben de kennis, de bedrijven en de ruimte om dit te doen.

(INTERNATIONALE) FLEXIBELE ARBEID

Recent is door een onafhankelijk adviesbureau samen met Rijksuniversiteit Groningen onderzocht wat ons in Noord-Nederland te wachten staat als we op de huidige koers doorgaan. In dat scenario schetsen zij dat door krimp van de noordelijke bevolking er steeds minder gekwalificeerde arbeidskrachten beschikbaar zijn voor onze bedrijven. Met als logisch gevolg dat we als Noordelijke arbeidsmarkt niet relevant meer zijn en bedrijven wegtrekken. Dat wil VNO-NCW MKB Noord te allen tijde voorkomen en gelukkig staan we daar niet alleen in. We moeten in het Noorden de kansen op passend werk vergroten en daarmee de regio voor werknemers aantrekkelijk houden. En daarbij de niet-benutte potentie binnen onze beroepsbevolking activeren. We moeten mensen die een afstand ervaren tot de arbeidsmarkt interesseren met bij- en omscholingen en perspectief op werk bieden.

Ook willen we het aantrekken van arbeid van buiten de noordelijke regio, waar nodig vanuit andere EU-landen faciliteren. Voor een competitief bedrijfsleven is ook specifieke kennis en vaardigheden van werknemers buiten de Europese Unie van belang en moet dit vergemakkelijkt worden in nog nader te ontwikkelen arbeidsconcepten. Jaarlijks studeren er vele internationale hbo- en wo-studenten (EU en niet-EU) af in onze regio die we zo kunnen behouden voor onze economie. De impuls voor woningbouw die met de komst van de Lelylijn nog groter wordt moet ook gericht worden op juist jonge generaties: starters en gezinnen met jonge kinderen. Op deze manier

buigen we een bedreiging van tekort aan arbeid om tot een kans op een bruisende (inter)nationale arbeidspool van goed opgeleide en gemotiveerde arbeidskrachten voor een groeiend en sterk bedrijfsleven. In dit verband is de ontwikkeling van de Universiteit van het Noorden door Rijksuniversiteit Groningen aangejaagd samen met de hogescholen van groot belang. Als ondernemers en werkgeversvereniging hechten we groot belang aan een noordelijke focus op modern onderwijs, samen vormgegeven met onze bedrijven. In onze visie zou in dit concept ook het mbo met onze noordelijke roc's een goede inbedding kunnen krijgen. Een zeer groot deel van onze beroepsbevolking komt vanuit het mbo en is daarmee een economische productiefactor van belang.

WELVAREND BETEKENISVOL LEVEN

VNO-NCW MKB Noord geeft betekenisvol invulling aan het begrip brede welvaart. Werkgevers en ondernemers vinden het hun taak zich hiervoor in te zetten. Het onderwerp staat bijvoorbeeld centraal in de MLT-visie van VNO-NCW en MKB Nederland. We hebben natuurlijk een economisch belang in het Noorden, maar willen dit ook vanuit onze maatschappelijke verantwoordelijkheid. Naast welvaart zetten we in op welzijn. Want als het goed gaat met de economie, hebben we daar allemaal profijt van. Goede opgeleide vitale en gezonde werknemers zijn de essentiële bouwstenen van succesvolle bedrijven. Maar dat gaat niet zonder goed wonen, leven, gezondheid en welbevinden.

Als ondernemers zitten we in de haarvaten van alle dorpen en steden. We zijn betrokken bij de sportverenigingen, de scholen en de gemeenschap in haar volle breedte (zoals voorzieningen en cultuur). Als het goed gaat met de regio, gaat het goed met ons. Daarvoor willen we op een verantwoorde wijze ondernemen met oog voor de toekomst. Circulair ondernemen en wonen om de ecologische voetprint zo klein mogelijk houden, zijn daarin als vanzelfsprekend van groot belang. Ook hebben we oog voor diversiteit in onze regio. Want iedereen moet gelijke kansen hebben.

We zijn al op de goede weg. Nergens zijn de onderliggende thema's voor brede welvaart al zo uitdrukkelijk aanwezig. Gezond ouder worden bijvoorbeeld (Healthy Aeging) in een fijne leefomgeving. Of efficiënte voedselproductie en biobased-toepassingen uit onze innovatieve landbouw met een wereldwijde afzet, maar juist ook gericht op kortere productieketens in de regio. Een erg sterk digitaal cluster in onze hoofdsteden waar oplossingen komen voor de uitdagingen van deze tijd. Nergens zijn we zo bewust van de noodzaak voor Energietransitie, maar ook de impact die dit heeft op de ruimte om je heen. Wij zien een grote hoeveelheid kansen voor het Noorden. Hiermee kunnen we een echte internationale verbindende regio worden. Vele noordelijke bedrijven hebben een indrukwekkend internationaal profiel, wat een perfecte basis is voor verdere uitbouw. Een regio waar handel, kennis, mensen, culturen en goederen langskomen, verzamelen en bijeenkomen.

Naast de innovatieve ondernemers in de strategische thema's hebben we ook een bruisende MKB-sector die de regio laat zien, proeven en beleven. Juist voor hen is een impuls in de steden en dorpen van belang. We keren de krimp met deze impuls waardoor lokale retail, basisscholen, verenigingsleven en een gezonde arbeidsmarkt blijven bestaan en worden uitgebouwd. De moderne versie van de Hanzeregio.

We zijn als het Noorden geen eindpunt of verre uithoek, maar de verbindende schakel in een zich snel ontwikkelend Noord-Europa: Een nieuw perspectief voor een kansrijke regio.

INFRA-AGENDA

Voor het benutten van de economische kansen in onze regio is het van belang dat de infrastructuur op orde is. Een kernkwaliteit van Noord-Nederland is ruimte. Door het verbeteren van infrastructuur en mobiliteit behoud je die ruimte door de reistijd te verkorten en ontstaan er nieuwe kansen op kruisingen tussen verschillende modaliteiten. In deze kaart laten we een aantal accenten zien.

ZIE VOOR DE LEGENDA'S VAN DE KAARTEN PAGINA 9

SPOOR

Via de Lelylijn is Noord-Nederland in 2035 met een snelle spoorverbinding verbonden met de Randstad. Reizen van en naar de Amsterdam (of verder naar Brussel, Parijs, London) met de trein is standaard. De Lelylijn houdt niet op in Groningen, maar door het tracé van de Wunderline zijn Bremen, Hamburg en de rest van Duitsland en Scandinavië 'dichterbij'. Ook in het tracé via Zwolle zijn knelpunten weggenomen, waardoor reizen langs deze route sneller gaat.

Hetzelfde geldt voor een trein-verbinding naar andere regio's in Nederland: Oost-Groningen en Drenthe profiteren van de Nedersaksenlijn naar Twente.

Met de versnelling op de bestaande spoorlijnen in Noord-Nederland wordt zo de mogelijkheid gecreëerd

reisafstanden ín de regio (tussen wonen, werken en recreëren) én met andere regio's te verkorten. Dit draagt bij aan de leefbaarheid en biedt de kans voor kleinere kernen om zichzelf in stand te houden.

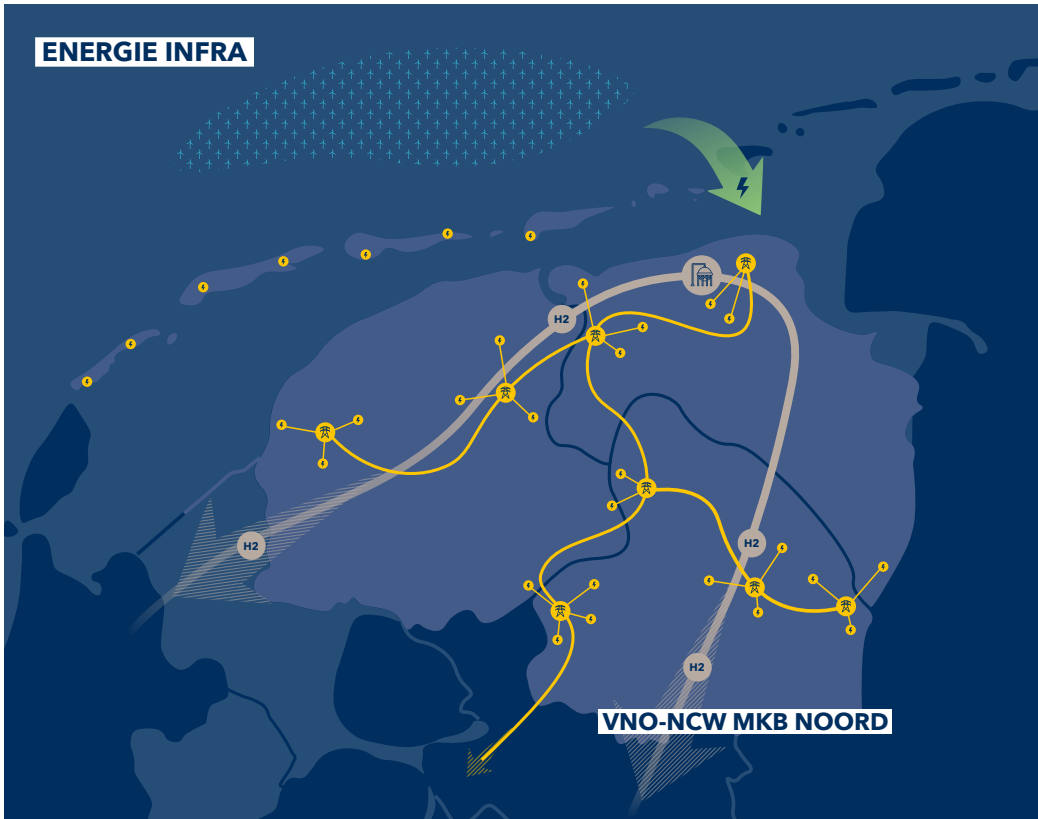
WEG

Wegverkeer naar het belangrijke industrieel cluster in de Eemsdelta moet over een rijksweg ontsloten worden. In 2035 is de A33 tot de Eemshaven aangelegd, met een aquaduct daar waar het Eemskanaal wordt gekruisd. Knelpunten in de rijkswegenstructuur worden al opgelost (Ring-zuid Groningen, doorstroming Zwolle- knooppunt Hoogeveen, Afsluitdijk) of zijn in planvorming, zoals de aquaducten Bolsward en Joure of een verbeterde ontsluiting van Emmen naar Duitsland. De upgrade van de A7 zorgt voor betere doorstroming en minder incidenten.

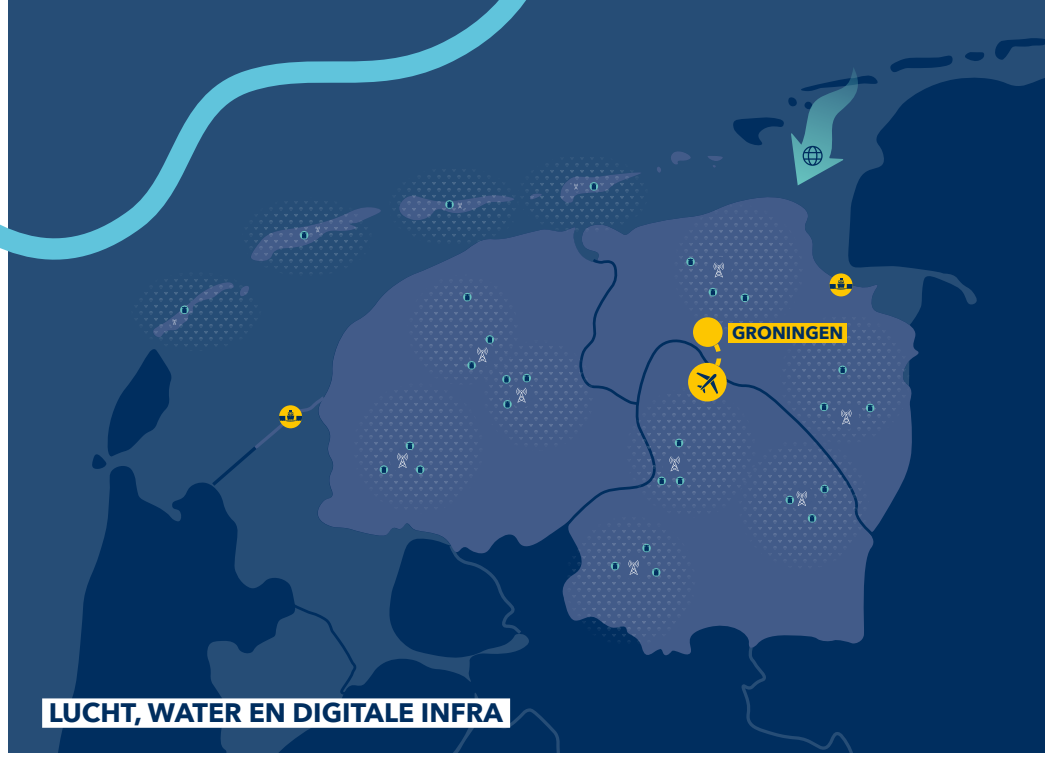
De weginfrastructuur is ge-upgrade om het elektrisch rijden zo optimaal mogelijk te faciliteren. Elektrisch rijden is de standaard. De voorbereidingen voor veilig autonoom/ zelfsturende auto's zijn genomen. N-wegen in de provincie worden verbeterd met het liefst 2x2 rijbanen. Hiermee wordt het 'buitengebied' nog sneller ontsloten naar de hoofdinfrastructuur (de '*last mile*' verbindingen in het achterland) en kunnen kleine kernen blijven groeien en aantrekkelijk zijn voor werknemers en voor bedrijvigheid. Als voorbeeld dient de Centrale As, die zorgt voor ontsluiting van Noord-Oost Fryslan. Hetzelfde is de wens voor Zuid-Oost Drenthe met de N381 (naar Drachten) en de N34 (naar Groningen).
Op de kaart hebben we de hoofdwegeninfrastructuur opgenomen, én daar waar wij denken dat extra investeringen nodig zijn.

ENERGIE INFRA

Wij zien dat door de energietransitie de behoefte aan duurzaam opgewekte elektriciteit vele malen groter wordt. Bedrijfsprocessen kunnen door elektrificatie vergroenen en elektrisch rijden en verwarmen wordt de standaard. Dit vraagt om enerzijds een forse investering in het elektriciteitsnet (van hoog- via midden- tot laagspanningsnet) én anderzijds in decentraal opwekken. Grote hoeveelheden duurzaam opgewekte elektriciteit komt van windenergie op de Noordzee. Ook het omzetten van elektriciteit in waterstof en in voeding in het gasnet is van belang, naast productie van groen gas. De kennis en kunde die we al hebben op dit gebied, wordt verder uitgebouwd en verbeterd. We moeten niet vergeten dat deze investeringen, net als bijvoorbeeld een nieuwe spoorlijn of snelweg, jarenlange voorbereiding vragen en een goede dialoog van overheid met de omgeving, inclusief

het bedrijfsleven. Wij denken dat we hier oplossingen in handen hebben op de bedrijventerreinen, waar juist decentrale energieproductie mogelijk is en direct gebruikt, ingevoed op het elektriciteitsnet of tijdelijk opgeslagen kan worden. Dit vraagt wel om andere manieren van contracten, business cases, stimuleringsmaatregelen en regelgeving. Als geen ander kennen we de ruimtelijke gevolgen van de energie(transitie). Slimme koppelingen op huidige locaties, maar ook nieuwe concepten als waterstof leveren wat ons betreft de kansen voor nieuwe banen.

LUCHT

Groningen Airport Eelde (GAE) is van belang voor de verdere ontwikkeling van Noord-Nederland. Het behoort tot de basis/publieke/collectieve infrastructuur van onze regio en van Nederland. Luchtverkeer kan zo beter gespreid worden over Nederland, maar GAE levert ook meerwaarde op voor zakelijke vluchten, opleidingsdoeleinden en innovaties als de opkomst van drones en elektrisch vliegen.

WATER

Waterwegen zijn een onzichtbare maar onmisbare schakel in het transport van goederen. De sluizen in de afsluitdijk zijn verbreed en verlengd wat een impuls voor de maritieme sector oplevert op en rond het IJsselmeer. Ook de kanalen in het Noorden en de sluis in Delfzijl staan op de agenda om transport per water nog aantrekkelijker te maken voor de groeiende industrie. Langere schepen kunnen zo efficienter producten vervoeren en daardoor zorgen voor een nog aantrekkelijkere ontsluiting van onze industrie. Ook hier maakt met hulp van digitalisering de onbemande vaart de modaliteit goedkoper.

DIGITALE INFRA

Het bedrijfsleven kan niet zonder een goede digitale infrastructuur. Digitalisering en robotisering zijn deels ook een oplossing voor een krimpende arbeidsmarkt. Maar daarvoor moet wel geïnvesteerd worden in 6G, glasvezel en dataopslagcapaciteit. Op dit moment zijn we goed uitgerust met data infrastructuur in bijvoorbeeld de Eemshaven. *High-end* data verwerking zoals nu al gebeurt bij enkele partijen komt beschikbaar voor het bedrijfsleven. Daarvoor wordt verder geïnvesteerd in deze infrastructuur.

INFRA INNOVATIE

Infrastructuur zorgt voor economische ontwikkeling. Dit zie je aan de reeds gerealiseerde Centrale As die een boost oplevert voor Dokkum. Met verbetering van Lelylijn, A33 en A28 worden de kruisingen als Heerenveen, Drachten, A7/A33 Veendam, Eemsdelta nog aantrekkelijker voor ondernemers.

Innovaties zoals de Hyperloop en de mogelijkheden van drones (vanaf bijvoorbeeld GAE of Heliport Eemshaven) worden verder onderzocht. Ook ontwikkelingen als zelfrijdende auto's zullen snel of minder snel doorbreken, maar zijn nu nog niet 'ingetekend'. Net als de Hyperloop, waar het eerste testtracé in het Noorden wordt aangelegd, en wat enorme potentie heeft voor in eerste instantie het vervoer van pakket en vracht.
De investeringen in infrastructuur leveren wat ons betreft ook een hele nieuwe dynamiek op in Noord-Nederland.

INNOVATIE-AGENDA

Wij zien grote uitdagingen op ons afkomen. Onze grondstoffenbehoefte, de energietransitie, circulair ondernemen, digitalisering/robotisering en het aantrekken en behouden van voldoende kwalitatief en kwantitatief geschoold personeel voor onze ondernemingen. Noord-Nederland en haar bedrijven en ondernemers zijn bovendien goed gepositioneerd om een bijdrage te leveren voor veel van deze (inter)nationale vraagstukken.

We hebben al diverse prachtige voorbeelden voorbij laten komen. In deze visie is er niet de ruimte om ze uitputtend te benoemen. Hiervoor kan het beste worden verwezen naar de innovatie-agenda van bijvoorbeeld Economic Board Noord-Nederland of de RIS3-strategie waarin vier transities worden beschreven.

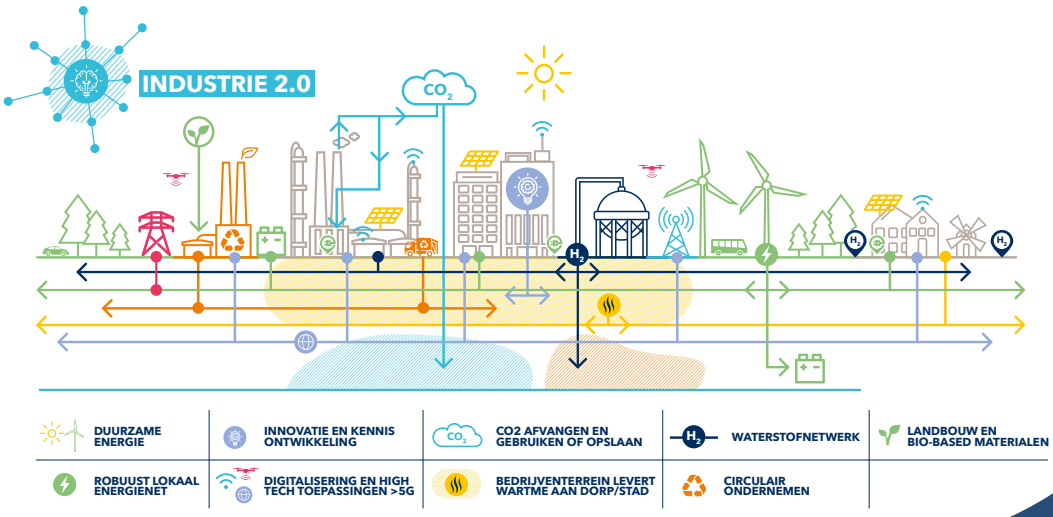
Hierin kan men zien dat er op diverse terreinen een grote innovatiekracht is. Voorlopers op het gebied van water-technologie, circulair ondernemen, energietransitie en groene waterstof, health en life sciences, biotechnology, digitalisering en smart industry en een biobased agenda voor food, feed en grondstoffen. Al deze prachtige bedrijven profiteren van snelle bereikbaarheid via vernieuwde infrastructuur (zoals hiervoor aangegeven), maar hebben ook behoefte aan:

1. Beschikbaarheid en zekerheid van een betaalbare duurzame energiemix, via een betrouwbaar energienetwerk;
2. Inspirerende innovatieomgeving waar samenwerking met praktijk-, beroeps- en hoger onderwijs vorm wordt gegeven;
3. Een plek waar de (inter)nationale flexibele arbeidsmarkt tot zijn recht komt en de strakke scheiding tussen werken en leren wordt weggenomen;
4. En een uitgebreid digitaal netwerk waar veiligheid werken en opslag van data voor onze digitaliseringsopgave mogelijk is.

VNO-NCW MKB Noord schetst met de illustraties de dynamiek waar onze ondernemers middenin willen staan. Juist de industriele onderneming of het bedrijf, verbonden op zijn locatie met tal van toeleveranciers, collega's en ondersteunende bedrijven, als vertrekpunt voor de omslag naar bijvoorbeeld circulair ondernemen en verdere digitalisering. Of het opwekken van duurzame energie voor eigen gebruik, maar ook voor de omgeving. Binnen bijvoorbeeld Regionale Energie Strategie (RES)-afspraken merken we dat hier nog veel meer aandacht voor mag zijn. Wat ons betreft een concrete uitwerking van het nieuwe maatschappelijke samenwerkingscontract: de bedrijven centraal in de innovatie- en techhubs, of als partner in een steeds meer integrerende leer-werk omgeving voor alle fasen van scholing (scholier-student-starter en professional). Dit geldt niet alleen voor bedrijven verzameld op een werklocaties, maar juist voor al die ondernemers met hun bedrijven die met elkaar verbonden zijn om toegevoegde waarde voor klanten én de regio te leveren. In de visual kom tot uitdrukking dat het een verknoping is tussen bedrijven en de ontwikkelthema's, maar vooral ook tussen bedrijven en hun direct omgeving. Van ZZP-er tot industrieel, van kennisinstelling tot MKB-dienstverlener. Ongeacht waar men zich fysiek bevindt.

Zoals gezegd zijn de voorbeelden al goed aan te wijzen in Noord-Nederland. Grote industrieterreinen waar innovatiehubs op het gebied van bio-based produceren, of circulaire productieketens en hernieuwbare energie-opwek zich ontwikkelen. Warmteoverschotten uit de industrie leveren duurzame energie voor de omgeving. Maar ook op de (kleinere) bedrijventerreinen of kantoor- en winkellocaties waar een mix van opgaven worden opgepakt, van de inclusieve en internationale arbeidsmarkt tot digitalisering. Belangrijk vinden wij dat de afstand tussen scholing en arbeid kleiner wordt. Zo kan sneller op de vraag uit het bedrijfsleven worden ingespeeld en kan de term 'leven-lang-leren' in praktijk worden gebracht. Een nieuw maatschappelijk contract en nieuwe businessmodellen voor opleiden en scholing, voor energie-opwek en -gebruik en een nieuwe *mindset* hoe om te gaan met onze grondstoffen, vervoersvraagstukken of consumptiepatronen.

Bedrijven zijn de *BRAINS* van deze transformaties en innovaties en geven daarmee de ruimte voor het oplossen van de uitdagingen van Nederland en daarbuiten!

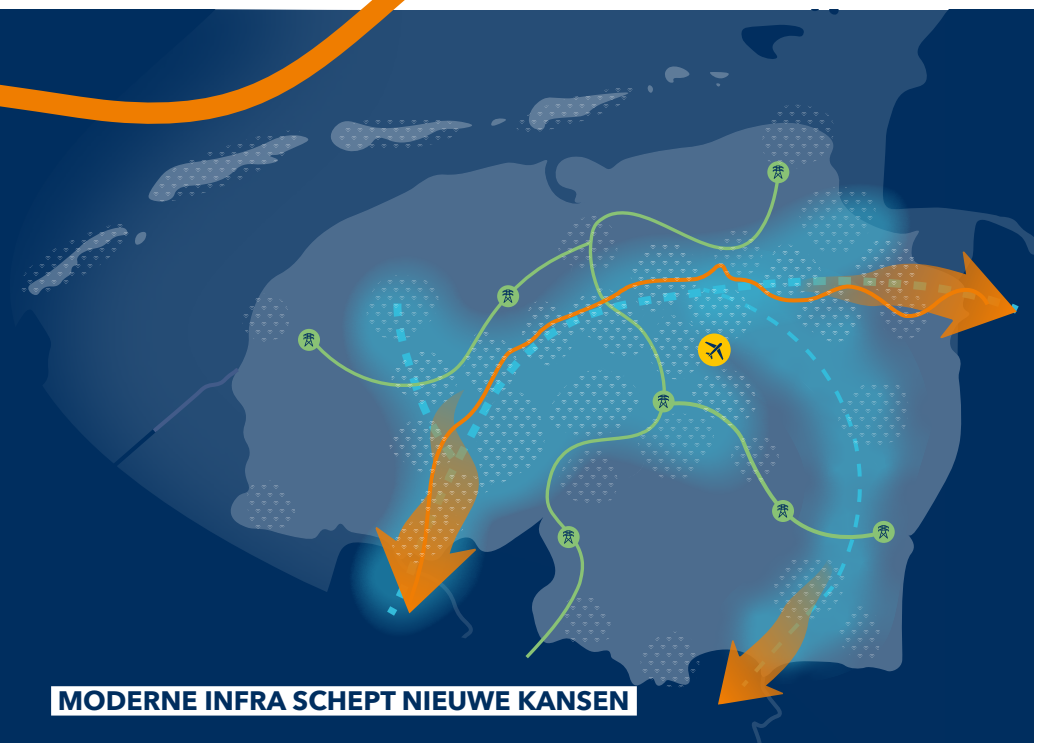

NIEUWE DYNAMIEK

Anno 2021 dreunt de coronacrisis nog in alle hevigheid door in ondernemend Noord-Nederland. Wij maken ons sterk voor het uitvoeren van de overgangsagenda en de ondernemersagenda die we samen met VNO-NCW en MKB Nederland uitvoeren. Wij begrijpen als geen ander, dat zonder gezonde ondernemingen, het lastig is te investeren in plannen voor 2035. Daarom is het nog belangrijker samen op te trekken om dit mogelijk te maken.

ZIE VOOR DE LEGENDA'S VAN DE KAARTEN PAGINA 13

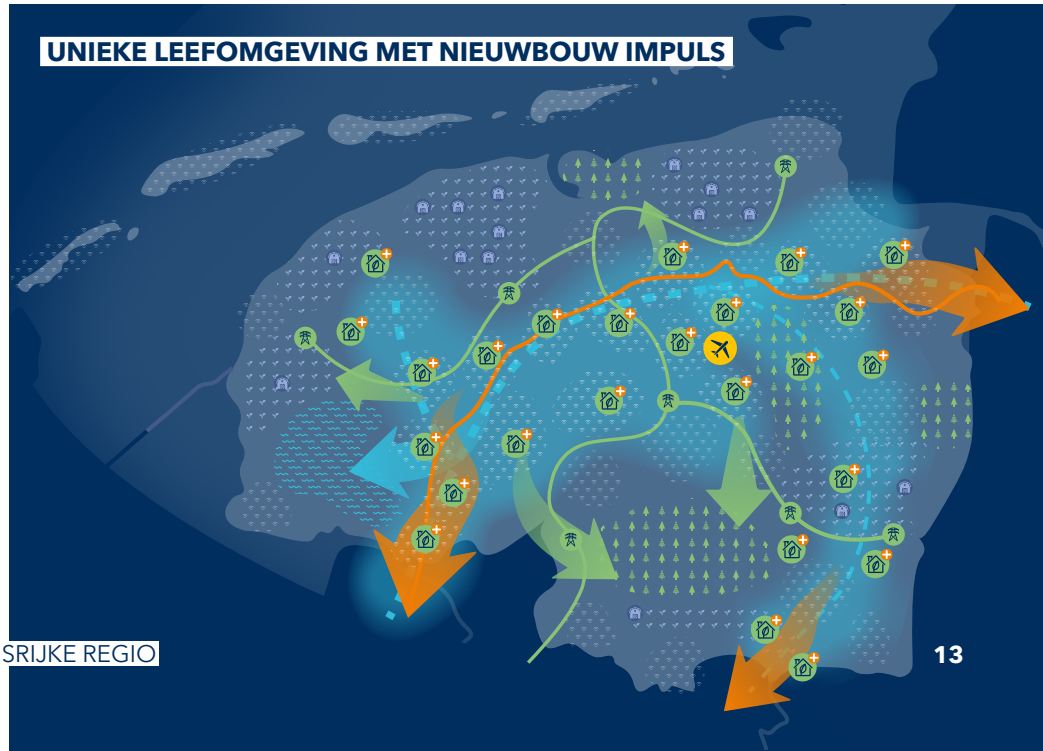

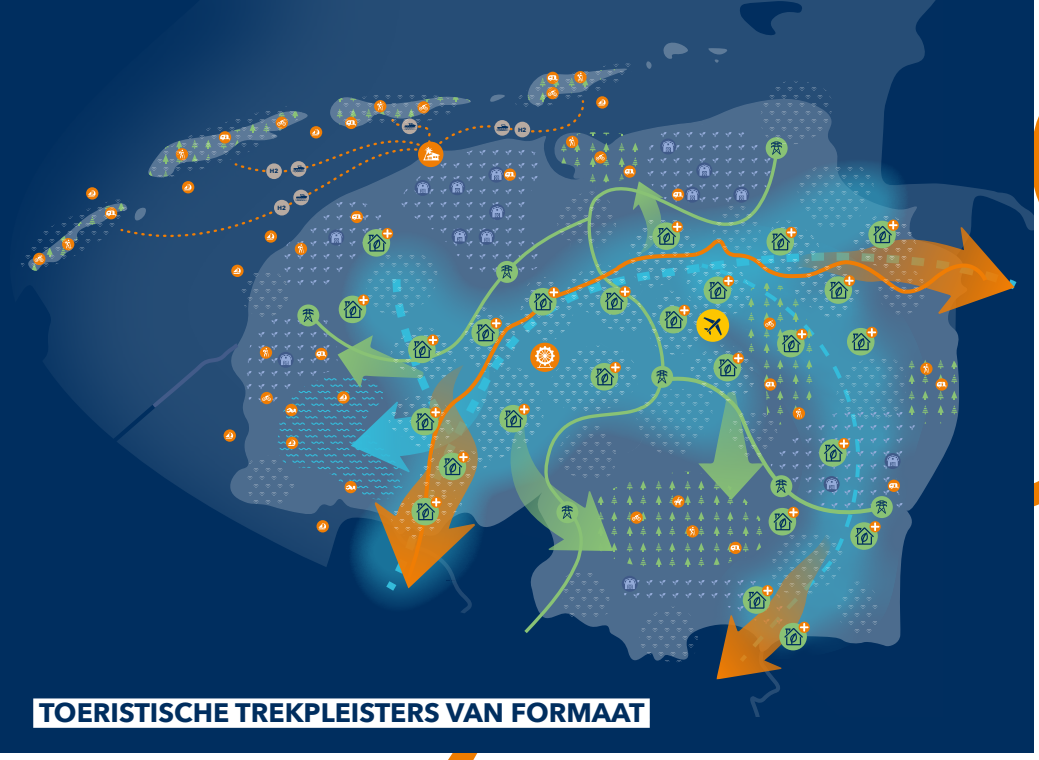

Waar de meeste van onze leden op het moment meer met de dag van vandaag en morgen bezig zijn, gaan wij namens hen aan de slag voor de toekomst. We pleiten om met de juiste maatregelen ruimte te geven aan herstel en daarnaast te werken aan een toekomstvisie waarin Noord-Nederland in 2035 ontsloten is met snelle verbindingen met de rest van Nederland en Noord-West Europa. Dit levert een enorme impuls op voor ondernemend Noord-Nederland. Zoals aan de hand van de vorige kaarten is beschreven, ontwikkelen onze groeisectoren zich tot koplopers in Europa, omdat hier de combinatie van ruimte voor duurzame, circulaire en biobased productie, kenniscreatie en valorisatie samenkomen, met een goed opgeleid en vitaal werknemerspotentieel.

Daarnaast levert dit een impuls op voor het wonen, werken en de leefbaarheid in Noord-Nederland. De regio bouwt minimaal 220.000 extra circulaire en energie producerende woningen dan al was voorzien. Dit is niet alleen een impuls voor dorpen en kernen die anders met krimp en terugloop van bijvoorbeeld retail en publieke voorzieningen te maken krijgen, maar ook voor bijvoorbeeld innovaties als circulair en modulair bouwen in de regio.

Een dergelijke grootschalige investering zorgt voor vitale middenstand in de dorpen en kernen, levensvatbare sportvoorzieningen, voldoende gevulde scholen, en een bruisend sociaal en cultureel klimaat. Kortom kansen voor alle bedrijven groot en klein. Daarnaast levert het natuurlijk ook een grote impuls op aan arbeidskrachten voor onze bedrijven. De nieuwe woningen zijn dan ook bedoeld voor -in verhouding- elke leeftijdscategorie woningzoekers. Maar juist misschien wel meer voor de starters en jonge gezinnen die de lokale economie doen opleven. Dit zorgt voor de benodigde arbeidskrachten op de vergrijzende arbeidsmarkt, nieuwe dynamiek in het dorps- en verenigingsleven en kansen voor

TOERISTISCHE TREKPLEISTERS VAN FORMAAT

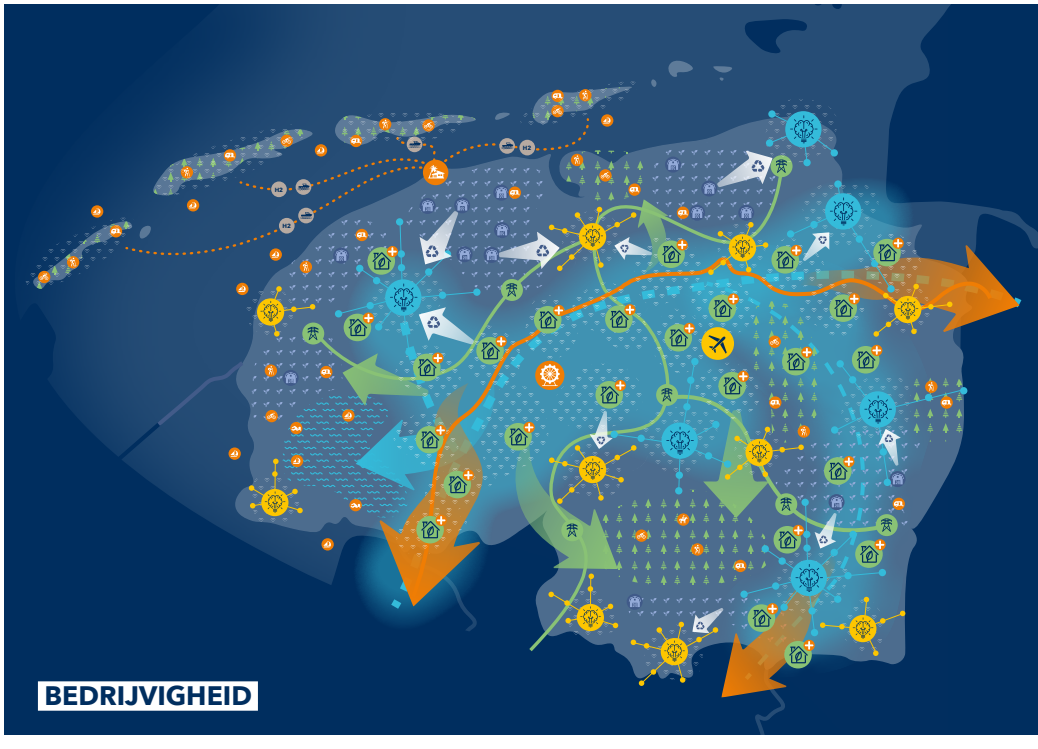

WERK/LEREN

lokale bedrijvigheid; van de culturele sector, vrije tijdseconomie tot lokale retail.

De inzet is niet alleen op gepensioneerden, maar we willen laten zien dat Noord-Nederland juist aantrekkelijk is voor vooral jonge gezinnen die onze bestaande en nieuwe bedrijven in de toekomst gaan voorzien van een goed opgeleide arbeidsmarkt. We willen laten zien dat juist het gebied rondom onze (deels nieuwe) hoofdinfrastructuren zoals de Lelylijn, maar in mindere mate ook de Nedersaksenlijn, zich ontwikkelt tot een groeigebied van formaat waar - rekening houdend met natuur en landschap - wonen, werken en recreëren een grote *boost* krijgt. Om juiste de kernkwaliteit van het Noorden – de fijne balans tussen rust, ruimte en wonen – te waarborgen, is het noodzakelijk om met 'Den Haag' en de spelers in de regio een gezamenlijk woonplan te ontwikkelen. Geen losse plukjes ontwikkelingen, maar een gecoördineerde aanpak van infrastructuur, wonen en werken. Het wordt tijd om de unieke noordelijke elementen zichtbaar te gaan maken. Met de snelle verbindingen is vanuit de grote steden in de regio het buitengebied nog sneller te bereiken. De Friese meren, Drentse bossen, het uitgestrekte Groningse land, en de eilanden zijn prachtige toeristische trekpleisters. Ze worden verder ontwikkeld tot hoogwaardige toeristische plekken met bijbehorende economische activiteiten. Dit levert kansen op voor nieuwe hoogwaardige attracties met een Europese uitstraling. Culturele centra als Leeuwarden en Groningen groeien uit tot agglomeratiekernen. Ze trekken (en houden) studenten en innovatieve bedrijven, maar we houden ook de unieke kwaliteiten van onze regio natuur, rust en ruimte in het oog.

Onze innovatie- en techhubs worden ondersteund door de werk-leercentra van de Universiteit van het Noorden, waardoor scholing niet ophoudt bij het diploma. Tevens zorgt dit voor een goede toegankelijke arbeidsmarkt voor iedereen die nu langs de zijlijn staat. De plaats van beroepsonderwijs en particuliere opleiders is hiermee integraal verbonden, grenzen tussen werken en leren, en tussen opleider en ontvanger (het bedrijf) vermengen zich meer en meer om een juist opgeleide arbeidsmarkt voor het bedrijfsleven te krijgen.

BEDRIJVIGHEID

ONS VIERPUNTENPLAN VOOR DEN HAAG

INVESTEER IN EEN KANSRIJKE REGIO!

Noord Nederland kan en wil een belangrijke bijdrage leveren aan de nationale opgave en nationale ambities. Zowel op het fysieke domein van wonen, recreëren en verblijven, als voor de nationale economische groeisectoren waar we samen onze internationale concurrentiepositie willen vergroten. De toekomst is zonnig voor Noord-Nederland. En het bedrijfsleven heeft de overtuiging daar een belangrijke bijdrage aan te kunnen leveren. Er zijn we wel enkele cruciale randvoorwaarden die daarvoor moeten worden gerealiseerd. Dit zijn zaken die we van het nieuwe kabinet (2021 e.v.) vragen.

Regiodeal Noord Nederland

We positioneren in onze visie het Noorden als sterk landsdeel bestaande uit drie krachtige provincies dat samen voor resultaat gaat. De kracht zit in onze kans om aan het begrip brede welvaart praktische invulling te geven. Wij willen daarom een nieuwe regiodeal Noord Nederland waarbij het Rijk, de ondernemers, het maatschappelijke middenveld, de onderwijsinstellingen en de gemeenten in het Noorden ondersteund. Met in de komende 20 jaar gerichte investeringen in infrastructuur, duurzame energieopwekking- en distributie, circulair ondernemen en bouwen, gerichte woningbouwrealisatie en in het brede ondernemersklimaat. Dit alles om het Noorden duurzaam, fysiek en mentaal nog sterker te verbinden met de rest van Nederland en (Noord) Europa. Een deal waarin samen wordt opgetrokken, geïnvesteerd en (inter)nationaal gelobbyed. Nationaal waar nodig, internationaal waar kan. Hiervoor vragen wij het nieuwe kabinet:

1 Investeer in snelle verbindingen in en met onze regio:

- Snelle spoorverbinding Lelylijn
- Ontwikkelen van de Nedersaksenroute
- Versnelling bestaand spoor Amsterdam-Zwolle, no-regret maatregelen versnellen Zwolle-Leeuwarden en Zwolle-Groningen
- Verbinding naar Duitsland en Scandinavië
- N33 verder ontwikkelen tot A33 tot aan de Eemshaven
- Groningen Airport Eelde krijgt de middelen om uit te groeien tot een welkome aanvulling op de mobiliteitsinfrastructuur, met een leidende rol in vernieuwende concepten als elektrisch/waterstof vliegen, drones voor verschillende modaliteiten en zakelijk vliegverkeer.
- Duurzaam investeren in nieuwe technieken van vervoer en mobiliteit zoals bijvoorbeeld de hyperloop, drones, zelfrijdende (auto)mobiltiteit.

2 Plaats bedrijven en bedrijventerreinen centraal in het oplossen van (inter)nationale vraagstukken:

- Maak lokaal opwekken van duurzame energie (met nieuwe businessmodellen) mogelijk. Pas instrumenten als SDE aan, maar maak ook praktische oplossingen met gezamenlijke lokale energienetten mogelijk.
- Blijvend opleiden van werknemers (met nieuwe financieringsmodellen voor scholing en opleiding). Concentreer innovatiegeld op het MKB, die de *backbone* is voor het uitvoeren van de (inter)nationale vraagstukken.
- Roep het Noorden uit tot koplopersregio voor de energietransitie en circulair ondernemen en verbind hieraan ook investeringsmiddelen.

3 Zorg voor robuuste uitgangspunten:

- Zorg voor een forse impuls voor duurzame energieproductie op zee.
- Zorg voor de uitrol van waterstofinfrastructuur.
- Versterkt het hoog-, midden en laagspanningsnet op bedrijventerreinen voor de grote vraag naar elektriciteit vanwege elektrificatie en elektrische mobiliteit.
- Versterk de uitrol van digitale infrastructuur voor 5G, 6G en verdere innovaties in het digitale netwerk en versnel hiermee de digitalisering met speciale focus op het MKB.

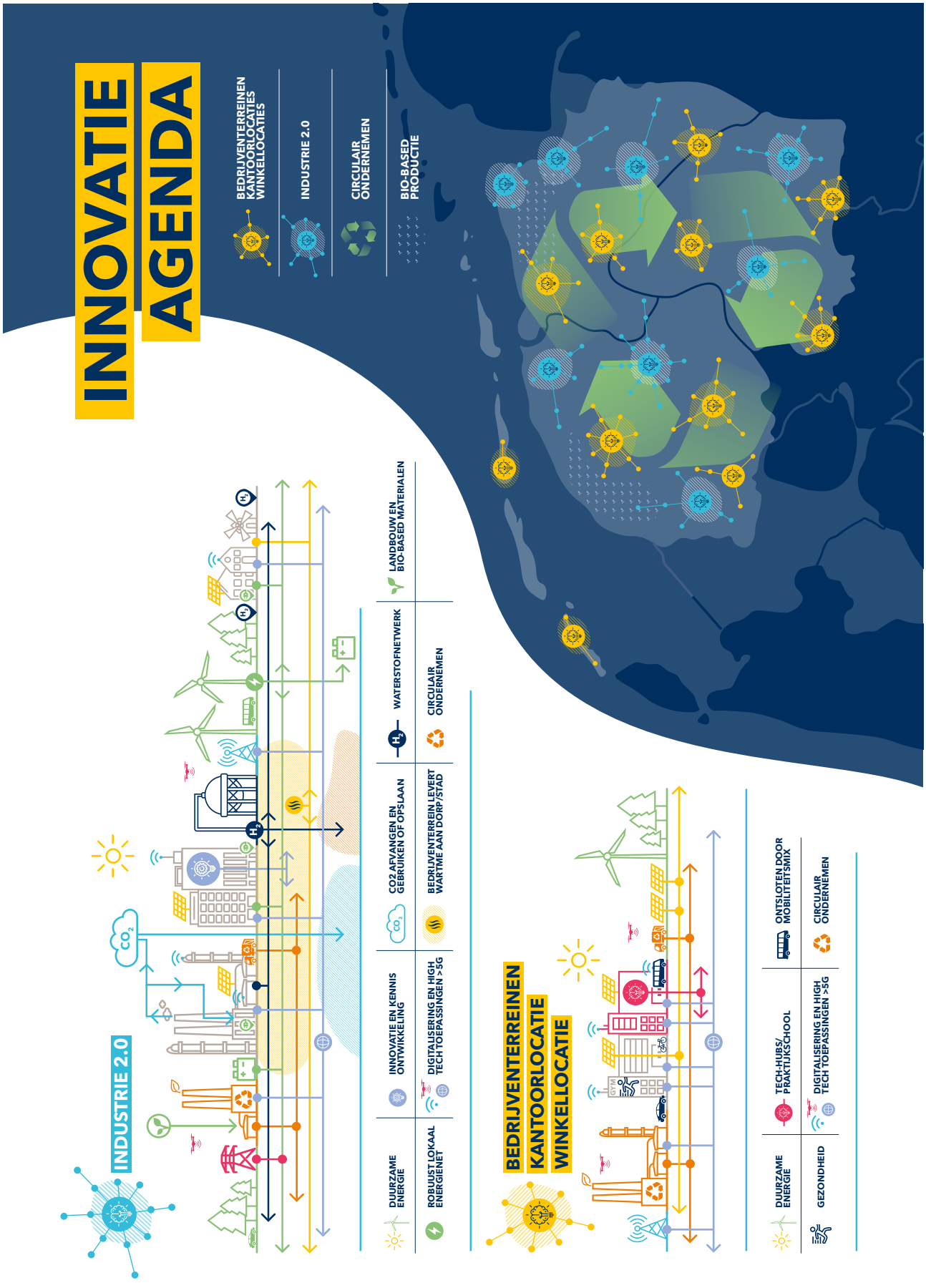
4 Jaag forse woningbouwopgave aan met een gezamenlijk woonplan Noord-Nederland.

- Investeer in de onrendabele top bij grootschalige woningbouwprojecten samen met stakeholders zowel bij de reeds geplande voorraad als bij de door de lelylijn extra impuls van minimaal 220.000 woningen voor de landelijke opgave.
- Neem de belemmeringen als stikstofproblematiek weg.

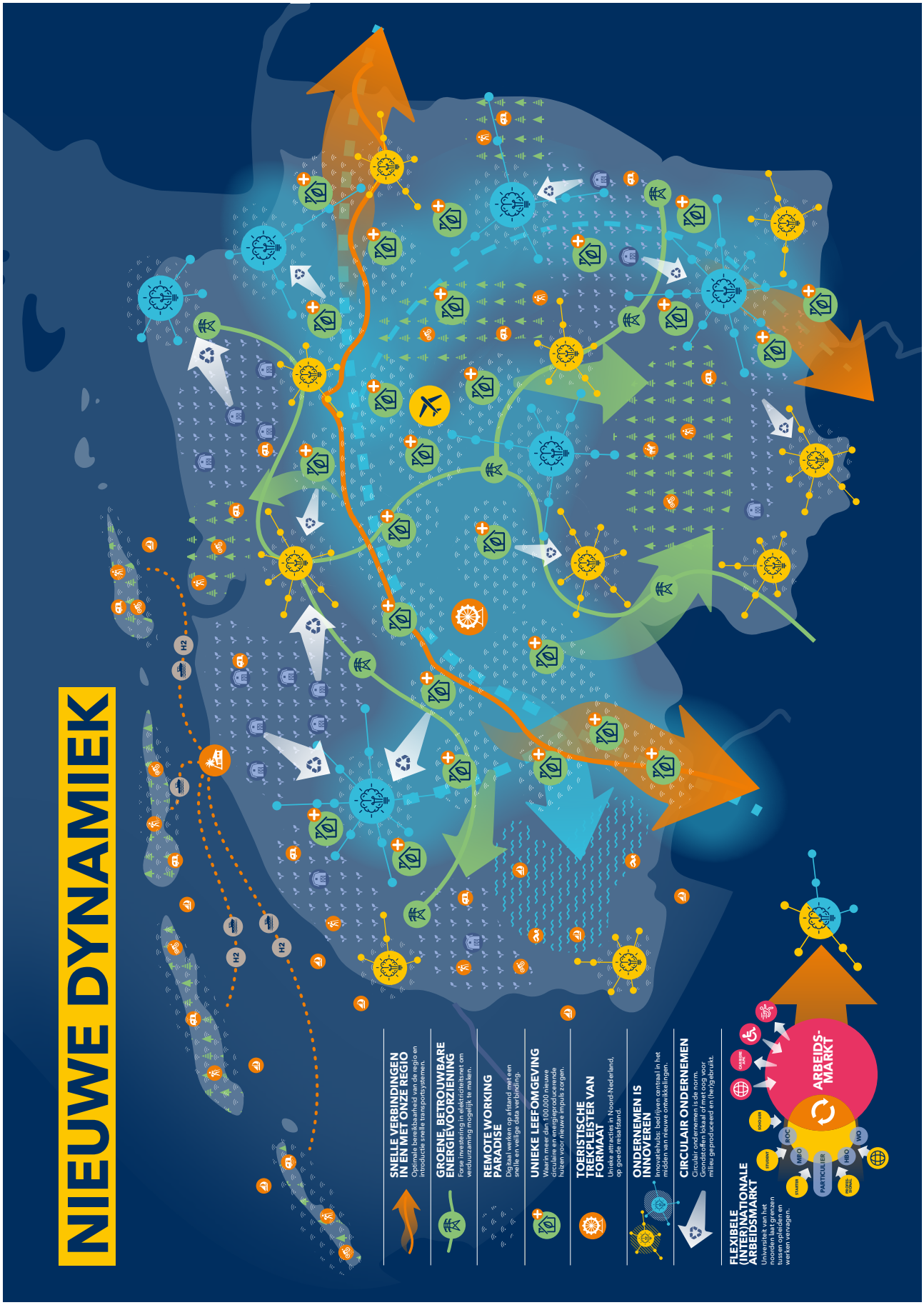
BIJLAGE 1

INFRASTRUCTUUR AGENDA
LELYLIJN
NEDERSAKSENLIJN
VERBETERD SPOOR
WATERSTOF BACKBONE
VERBETEREN WEGENNETWERK
BESTAAND
VERBETEREN KNELPUNTEN
VERBETEREN VAARINFRASTRUCTUUR
VERZWAREN ENERGIE-INFRASTRUCTUUR VOOR DECENTRALE OPWEK EN ELECTRIFICATIE
LUCHTVAARTINNOVATIE
AANLANDING ENERGIE
AANLANDING DATA
DIGITALE INFRASTRUCTUUR
EEMSHAVEN
DELFZIJL
GRONINGEN
HAMBURG
BREMEN
VEENDAM
STADSKANAAL
ASSEN
EMMEN
COEVORDEN
HARDENBERG
ALMELO
ENSCHEDE
BERLIJN
DRACHTEN
HEERENVEEN
HOOGEVEEN
LEEUWARDEN
MEPPEL
ZWOLLE
EMMELOORD
LELYSTAD
AMSTERDAM
ALMERE
BRUSSEL
PARIJS

BIJLAGE 2

INNOVATIE AGENDA
BEDRIJVENTERREINEN KANTOORLOCATIES WINKELLOCATIES
INDUSTRIE 2.0
CIRCULAIR ONDERNEMEN
BIO-BASED PRODUCTIE
INDUSTRIE 2.0
DUURZAME ENERGIE
ROBUUST LOKAAL ENERGIENET
INNOVATIE EN KENNIS ONTWIKKELING
DIGITALISERING EN HIGH TECH TOEPASSINGEN >5G
CO2 AFVANGEN EN GEBRUIKEN OF OPSLAAN
BEDRIJVENTERREIN LEVERT WARTME AAN DORP/STAD
WATERSTOFNETWERK
CIRCULAIR ONDERNEMEN
LANDBOUW EN BIO-BASED MATERIALEN
BEDRIJVENTERREINEN
KANTOORLOCATIE
WINKELLOCATIE
DUURZAME ENERGIE
GEZONDHEID
TECH-HUBS/ PRAKTIJKSCHOOL
DIGITALISERING EN HIGH TECH TOEPASSINGEN >5G
ONTSLOTEN DOOR MOBILITEITSMIX
CIRCULAIR ONDERNEMEN

BIJLAGE 3

NIEUWE DYNAMIEK
SNELLE VERBINDINGEN IN EN MET ONZE REGIO
Optimale bereikbaarheid van de regio en introductie snelle transportsystemen.
GROENE, BETROUWBARE ENERGIEVOORZIENING
Forse investering in elektriciteitsnet om verduurzaming mogelijk te maken.
REMOTE WORKING PARADISE
Digitale verbinding op afstand met een snelle en veilige data verbinding
UNIEKE LEEFOMGEVING
Waarin meer dan 100.000 nieuwe circulaire en energieproducerende huizen voor nieuwe impuls zorgen.
TOERISTISCHE TREKPLEISTER VAN FORMAAT
Unieke attracties in Noord Nederland, op goede relatieafstand.
ONDERNEMEN IS INNOVEREN
Innovatiehubs/ bedrijven centraal in het midden van nieuwe ontwikkelingen.
CIRCULAIR ONDERNEMEN
Circulair ondernemen is de norm. Grondstoffen lokaal of met oog voor milieu geproduceerd en (her)gebruikt.
FLEXIBELE (INTER)NATIONALE ARBEIDSMARKT
Universiteit van het noorden laat grenzen tussen opleiden en werken vervagen.
ARBEIDS-MARKT
PARTICULIER
MBO
HBO
WO
ROC
H2

COLOFON

NAMENS DE LEDEN VAN VNO-NCW EN MKB NOORD
Sieger Dijkstra,
voorzitter VNO-NCW Noord

Joyce Walstra,
voorzitter MKB Noord

Ton Schroor,
directeur VNO-NCW MKB Noord

OPMAAK KAARTEN
FIZZ Digital Agency

FOTOGRAFIE
Shutterstock

GEBRUIKTE BRONNEN

- *MLT 2030 VNO-NCW MKB Nederland*
- *Herstel agenda en ondernemersagenda VNO-NCW MKB Nederland*
- *EBNN investeringsagenda 2021*
- *Manifest AAN!Noord-Nederland*
- *SER notitie Brede Welvaart*
- *RIS3-strategie*
- *Willem Lodewijk Conferentie 2020: Een doorslaggevend decennium*
- *Gesprekken besturen, leden en Noordgangen VNO-NCW MKB Noord*
- *Gesprekken met stakeholders*

Mei 2021

VNO-NCW
MKB Noord

Laan Corpus den Hoorn 101
Groningen

Turfmarkt 11
Leeuwarden

(050) 534 38 44

info@vnoncw-mkbnoord.nl

www.vno-ncwnoord.nl
www.mkbnoord.nl

DEEL EN VOLG

#GEEFTRUIMTE

VNO NCW Noord

MKB Nederland Noord